

ЛІСОРОЗВÉДЕННЯ — створення і вирощування штучних лісових насаджень на територіях з повною відсутністю **лісів**. Є одним із п'яти осн. напрямів штуч. створення ліс. насаджень в Україні (поряд з лісовідновленням, захис. Л., ліс. рекультивацією земель та реконструкцією ліс. насаджень). За обсягами створ. насаджень поступається лише лісовідновленню. Середньоріч. обсяг отриманих шляхом Л. штуч. насаджень у межах країни лише у лісах держ. форми власності протягом остан. 10-ти р. становив від 9,5 до 31,1 тис. га. Л. застосовують у всіх лісорослин. зонах України. Воно передбачає створення суціль. ліс. масивів та смугових, куртинних чи біогруп. штуч. насаджень різної площі. Створення ліс. насаджень на землях, вільних від пеньків і коріння дерев, дає змогу механізувати цей процес. Видовий склад дерев. і кущових порід для Л. диференціюють залежно від лісорослин. зони, типів лісорослин. умов, ґрунтів тощо. При цьому використовують як аборигенні, так і інтродуков. види дерев. рослинності. Найпоширенішими абориген. дерев. видами у Л. є сосна, дуб і ясен звичайні, ялина європейська, береза повисла, липа дрібнолиста, клен гостролистий. З інтродуков. видів використовують сосну Банкса, дуб червоний, клен ясенелистий, ясен зелений тощо.

Формування Л. на тер. сучас. України розпочалося ще до н. е., проте інтенсив. його розвиток припадає на останні 300 р. Цей період вирощування штуч. насаджень, який має спіль. історію для України, Австрії і Польщі (у зх. регіонах країни) та Росії (у центр. і сх. регіонах), умовно поділяють на 6 етапів. Перший охоплює 1698–1804, коли зацікавленість лісом та створенням штуч. насаджень виявляли держ. особи. Найвідомішими об'єктами лісокультур. справи цього періоду на тер. ниніш. України були дуб звичайний (його насадження створ. бл. 1760 на Прилуччині (Полтавщина) на пл. 8,7 га за вказівкою К. Розумовського; відомі також насадження дуба на Дніпропетровщині, здійснені колиш. запорожцем Л. Глобою) та сосна (насадження, закладені 1760–80 висіванням насіння на пл. бл. 5-ти га на Гайсинщині (Вінниччина). На другому етапі (1804–43) ініціатива щодо вирощування лісів перейшла до приват. осіб, зокрема І. Данилевського, В. Скаржинського, В. Ломиковського. У процесі створення штуч. насаджень поступово вдосконалено засоби обробітку ґрунту, техніку висаджування сіянців на постійне місце та догляду за ґрунтом у культурах. У цей час зросла кількість регіонів, де започатковано лісокультурне виробництво, та збільшилися його обсяги. Так, протягом 1804–14 на Зміївщині (Харківщина) під керівництвом С. Легкоступа

на землях поміщика В. Ломиковського за допомогою методу висівання насіння отримано 1100 га ліс. культури сосни звичайної. На Миколаївщині від 1816 В. Скаржинський створив перші змішані ліс. культури (заг. пл. 436 га). 1820 зафіксовано насадження перших ділянок ліс. культур на Закарпатті (Рахівщина, модрина європейська) та Буковині (ялиця і бук). 1821–55 на пл. бл. 15 тис. га на землях військ. поселень Харків., Катериносл. і Херсон. губ. висаджено ліс. культури хвойних та листяних порід. Від 1832 створ. ділянки ліс. культур сосни звичайної на Черкащині (Черкас. бір), від 1834 — на Нижньодніпров. пісках, від 1835 — на Львівщині (Бродівщина, Лешнів. лісництво, площа 29 га). На третьому етапі (1843–98) розпочато цілеспрямоване штучне вирощування лісів у Степу переважно на держ. землях. Створ. кілька держ. лісництв (1843 — Великоанадольське, з ініціативи В. Граффа, 1846 — Бердянське та ін.). До кін. 19 ст. накопичено знач. досвід зі створення ліс. культур у цьому регіоні. У 2-й пол. 19 ст. розроблено методи, які дозволили зменшити витрати на їхнє виробництво. Зокрема започатковано використання розробленого О. Колесовим саджал. меча (відомий як меч Колесова). Четвертий період розвитку лісокультур. справи розпочався з уведенням закону про лісокультурну заставу (1898), згідно з яким лісопромисловці після зрубування насаджень зобов'язувалися відновити їх на власні кошти. Цей етап тривав до 1914. Унаслідок дії закону значно зросли площі зі штуч. насадженнями. На поч. 20 ст. лісівники Пд. України запропонували ланк. та групово-ланк. способи змішування дерев. рослин у ліс. культурах. 1914–17 штучні насадження створювали тільки на приват. землях на невеликих за площею ділянках. П'ятий період тривав 1917–71. Штуч. залісненню підлягали всі категорії лісокультур. площ, крім уже зайнятих лісом. Створювали також ґрунтозахисні, водорегулюваль., полезахисні та ін. меліорат. насадження. Започатковано широке застосування машин і механізмів, а також роботу зі створення мережі геогр. ліс. культур осн. лісоутворюваль. видів для визначення перспективності використання насіння різного походження. Шостий період розпочався 1971 з ухвалення уряд. рішення про переведення лісокультур. справи на селекц. основу. Здійснено селекц. інвентаризацію високопродуктив. насаджень, виділено плюсові дерева гол. лісоутворюваль. видів, створ. на селекц. основі лісонасінні родинні та клонові плантації, призначені для заготівлі й використання в лісокультур. вироб-ві ліс. насіння підвищеної селекц. якості. Нині закладають ліс. культури, для яких використовують садив. матеріал, вирощений із насіння, зібраного з постій. лісонасін.

ділянок та спеціально створ. насінневих плантацій. У 21 ст. лісівники почали широко використовувати садив. матеріал осн. лісоутворювал. видів, вирощений у закритому ґрунті, та садив. матеріал із закритою корен. системою, вирощений у одно- та багатокоміркових контейнерах. Це дало змогу підвищити приживлюваність насаджень. Тривають роботи з розширення видового асортименту перспектив. лісокультур. видів дерев. рослинності шляхом створення випробувал. ліс. культур. Перелік лісокультур. видів дерев. рослинності у цей час доповнили ще недавно раритетні рослини — гінкго дволопатево, метасеквойя китайська та ін.

Традиц. центрами з наук. школами із проблем Л. в Україні є Київ, Львів (лісогосп. факультети ВНЗів) і Харків (Укр. НДІ ліс. господарства і агролісомеліорації з мережею дослід. станцій, розташ. у всіх лісорослин. зонах держави).

Рекомендована література

1. Дебринюк Ю. М., Осмола М. Х., М'якуш І. І., Мельник О. С. Лісовирощування в західному регіоні України. Л.,

1994;

2. Вакулюк П. Г., Самоплавський В. І. Лісовідновлення в рівнинних районах України. Фастів, 1998;
3. Гунчак М. С., Яцик Р. М., Андрушків Ю. Е. Дугласія зелена в Україні. Ів.-Ф., 1998;
4. Гордієнко М. І., Гойчук А. Ф., Гордієнко Н. М. Штучні ліси в дібровах. Ж., 1999;
5. Фурдичко О. І., Бондаренко В. Д. Першопостаті українського лісівництва. Нариси до лісової історії. Л., 2000;
6. Гордієнко Н. М., Бондар А. С., Гордієнко М. І. Інтродуценти в дібровах Полісся та Лісостепу України. К., 2001;
7. Гузь М. М., Козак В. В. Сосна жорстка (*Pinus rigida* Mill.) в лісових культурах Західного і Малого Полісся. Дрогобич, 2008;
8. Бондаренко В. Д. О. А. Колесов і меч Колесова // Лісівництво і агролісомеліорація: Зб. наук. пр. Х., 2009. Вип. 116.

М. М. Гузь

Бібліографічний опис:

Лісорозведення / М. М. Гузь // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-55725>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).